

sis at læse Bibelen, dvs. en relativt intellektuel og individuel praksisform. Men hvad ville det betyde for tankens fuldbyrdelse, hvis praksis har mere intersubjektiv eller fysisk karakter? Ville man kunne fastholde ideen om "absolut viden", hvis de erkendende subjekter ikke kun begrænser sig selv, men også begrænses før-refleksivt gennem bestemte religiøse praksisformer, sådan som Bent Flemming Nielsen har beskrevet det i bogen *Genopførelser?* Dette kunne være et spørgsmål til Barths teologi som sådan, men det er ikke et, som SB egentlig rejser. Det kunne desuden have været interessant og relevant med en diskussion med de dele af tysk Barth-forskning, som også har taget spørgsmålet om subjektivitet hos Barth op, og ikke kun med McCormack. En sådan diskussion kunne man ønske sig som opfølgning på bogen, for at den kan sætte sig velfortjente spor i både en tysk- og i en engelsksproget teologisk kontekst.

Christine Svinth-Værgø Pöder

Bart J. Koet

The Go-Between: Augustine on Deacons, Brill's Studies in Catholic Theology, Volume 6. Leiden: Brill 2019. 169 s. € 99.

Denne bogs første 50 sider bringer dels en forskningsoversigt, dels en indføring med udvalgte eksempler fra embedsstrukturen, særligt diakonatet, i ur- og oldkirke. Som bogens titel indikerer, holder forfatteren sig i sporet efter John Collins' banebrydende værk *Diaconia* fra 1990: Diakoner er, som forstavelen "dia" indikerer, primært budbringere, mediatorer, folk, der er sendt fra den ene til den anden med vigtige gøremål og budskaber, som bestemmer deres opgave. Koets indledning kan anbefales som en overkommelig og ganske solid indføring i diakonatet i ur- og oldkirke.

Efter en tilsvarende indføring i Augustins liv og virke, følger der udtømmende studier af Augustins syn på diakonerne i Hippo, hvor han var biskop 396-430. Diakonen er ikke blot biskoppens forlængede arm, men "biskoppens mund, hjerte og sjæl" (43). Augustins syn ligger i forlængelse af den syriske *Didascalia Apostolorum*, der sammenligner forholdet mellem biskoppen og diakonen med forholdet mellem Moses og Aron (43), mens Ignatius jo lærer, at biskoppen skal æres som Gud Fader selv, mens diakonen er kirkens centrale Kristus-repræsentant (36-39), der skal medvirke ved nadveren og tage sig af de syge og fraværende. Hvor James M. Barnett i *The Diaconate. A Full and Equal Order* fra 1981, i forlængelse af det Andet Vatikanerkoncil, fremhævede diakonens selvstændighed i forhold til præst og biskop, står Augustin i en tradition, hvor diakonens betydning først og fremmest ligger i hans nære tilknytning til biskoppen og dermed kirkens centrale opgaver. Derfor omtaler Augustin sig selv som *conidiaconus* (s. 64). For Augustin er kirkens embede ét, kun praktisk differentieret i funktioner som biskop, præst og diakon.

I Hippo var der i år 424 seks diakoner og tre præster, mens der allerede i 426 var syv præster, hvoraf to tidligere diakoner. Modsat andre byer, især mod øst som i Konstantinopel, kendes der ingen kvindelige diakoner i Hippo fra Augustins tid (69f.). Termen 'diakonus', der hos Augustin næsten altid handler om konkrete diakoner i Hippo, nævnes i alt 158 steder, spredt ud over Augustins store forfatterskab. Koet fokuserer på tre diakonale funktioner i teksterne:

Med sine korte teologiske summarier var Augustin sin tids "twitter-teolog" (53). Derfor var det afgørende for ham at have diakonen som kommunikationsmedarbejder, så han kunne etablere et World Wide Web før internettet og andre moderne medier. Augustin skrev et hav af breve og småskrifter – i stil med Paulus, men langt hyppigere. Hele 254 af Augustins breve er bevarede, selv om der ikke var nogen fast arkiveringspraksis hos modtagerne. Som yngre rejste Augustin en del, så han fik et stort personligt kontaktnet. Som ældre foretrak han at holde kontakten og kommunikationen ved lige via breve, der ikke blot kunne være teologiske traktater, men også meget personlige meddelelser og spørgsmål, fx af sjælesørgerisk eller kirketugtømmæssig karakter, foruden kirkepolitiske udspil, som i opgørene med Pelagius og donatisterne.

I nogle århundreder har vi i Europa klaret vores kommunikation ved hjælp af et kongeligt autoriseret postvæsen, som vi alt andet lige har kunnet stole på. Den slags fandtes ikke på Augustins tid. Augustin var, ligesom Paulus, helt afhængig af at kunne bruge en troværdig medarbejder som sendebud med sine kirkeformende breve. Hans sendebud var primært diakonerne, der yderligere kunne udlægge og diskutere biskoppens synspunkter med brevmotagerne for siden at bringe svar med hjem lige så fortroligt og præcist som det brev, diakonen var sendt ud med. Blev et brev behandlet ukorrekt, kunne det have fatale konsekvenser. Derfor var det helt nødvendigt for biskoppen at have en diakon, der var ligeså loyal og leveringssikker som en søn.

Diakonens anden vigtige funktion er at være evangelist og prædikant. Augustin skriver om næsten alle de diakonfunktioner, der er kendt fra ur- og oldkirke og i mange kirkesamfund den dag i dag: lektor, medliturg, prædikant, missionær og kateket for potentielle dåbskandidater samt apologet over for kættere. Diakonerne var med andre ord Augustins teologiske praktikanter. Hertil udrustede han dem flittigt med pædagogiske og ikke mindst retoriske råd.

Endelig for det tredje fremhæver Augustin i sine prædikener diakoner, der er blevet martyrer og siden helgener, som kirken kan samles om som forbilleder. Det drejer sig især om martyrdiakonerne Stefanus, Laurentius og Vincentius. Laurentius prises for sit forhold til de fattige. For dem alle gælder Jesu ord: "Hvor jeg er, der skal også min diakon være" (Joh 12,26). Er man ikke primært diakon, er man intet! Augustin har det med diakones efterfølgelse af Kristus, som han har det med nadveren: Det er noget, kirken skal praktisere, men ikke teologisere over (136).

Bogen har to målgrupper: Augustin-specialister samt læsere med interesse for oldkirkens embedssystem, særligt diakonatet. Anmelderen, der tilhører den sidste gruppe, føler sig godt oplyst af bogen. Det vil Augustin-specialister sikkert også gøre, hvis de har sans for betydningen af Augustins kirkelige medarbejdere. Som professor i Det Nye Testamente og tidlig kristen litteratur i Tilburg har Bart J. Koet både et godt overblik og tekstnære læsninger. Hans mest frapperende, nye resultat er fremhævelsen af brugen af diakoner som kommunikatorer for Augustins teologi. Embedsstrukturen kan let stivne i et bureaukratisk hierarki, men den kan også bruges til at få varetaget praktisk afgørende, kirkelige funktioner.

Hans Raun Iversen

Arngeir Langås

Peace in Zanzibar. Proceedings of the Joint Committee of Religious Leaders in Zanzibar, 2005-2013. Peter Lang 2019. New York/Bern/Berlin/Bruxelles/Oxford/Wien. XXXVIII + 324 s. € 102,50.

Kan samarbete mellan kristna och muslimer bidra till fred i en muslimsk majoritets kontext, och i så fall hur? Detta är utgångspunkt för Arngeir Langås studie av *Juhudi za Viongozi wa Dini kuimarisha Amani* (JVD), en interreligiös kommitté för fred som etablerades i relation till politiska spänningar i Zanzibar 2000. *Peace in Zanzibar* behandlar interreligiösa relationer i en komplex social, kulturell och politisk kontext där religion och muslimsk tillhörighet har varit, och fortsatt är central; på senare tid även starkt kopplad till identitetspolitik och konflikter gällande Zanzibars roll och plats i Förenade Republiken Tanzania. Ansatsen är teologisk, i gränslandet mellan missionsteologi, religionsdialog och praktisk teologi och utforskar genom en historisk och kontextuell analys hur JVDs arbete utformats och vilka metoder som är bäst lämpade för att bedriva fredsarbete över religionsgränser på Zanzibar. Studien bidrar till det alltså begränsade utbud av forskning kring hur relationer mellan muslimer och kristna formas på den Afrikanska kontinenten idag samt adresserar de initiativ för fred som kristna och muslimer de facto är engagerade i.

Peace in Zanzibar är skriven ifrån ett inifrånperspektiv. Langås var själv med och bildade kommittén som missionär utsänd av Danmission, och verkade även som lutherska kyrkan i Tanzanias representant i kommittén mellan 2005-2010. Detta ger en unik inblick i de interrelationella processer som format interreligiöst samarbete lokalt såväl som ekumeniska partnerskap internationellt och är en av bokens styrkor men reflekterar också något av dess svaghet. Alltmedan inledningen innefattar en gedigen självreflektion över forskarens roll och positionalitet så kunde samma kritiska position bidragit till analysen av bokens historiska och teologiska delar.